

University of Zagreb

Faculty of Croatian Studies

Genc Prelvukaj

**THE ALBANIAN COMPONENT IN
MONTENEGRIN ETHNOHISTORY IN THE
PRE-MODERN PERIOD (13TH – 18TH
CENTURY)**

DOCTORAL DISSERTATION

Zagreb, 2026

University of Zagreb

Faculty of Croatian Studies

Genc Prelvukaj

THE ALBANIAN COMPONENT IN
MONTENEGRIN ETHNOHISTORY IN THE
PRE-MODERN PERIOD (13TH – 18TH
CENTURY)

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisor:

Professor Stjepan Ćosić, PhD

Zagreb, 2026

University of Zagreb

Fakultet hrvatskih studija

Genc Prelvukaj

ALBANSKA KOMPONENTA U
CRNOGORSKOJ ETNOHISTORIJU U PRED -
MODERNOM RAZDOBLJU (13 – 18
STOLJEĆE)

DOKTORSKI RAD

Mentor:

Akademik Stjepan Ćosić

Zagreb, 2026

Supervisor Biography

Stjepan Ćosić

University professor, historian and archivist (Makarska, 1964). He graduated in history and sociology in Zadar in 1987. Received his master's degree (1994) and his doctorate (1997) from the Department of History of the Faculty of Philosophy of the University of Zagreb with the thesis: The Dubrovnik Area from the Fall of the Republic to 1848.

From 1992 to 1995 he was an archivist in the Dubrovnik State Archives. From 1995 to 2003 he was a researcher at the Institute for Historical Sciences of the Croatian Academy of Sciences and Arts in Dubrovnik.

From 2003 to 2012 he served as the national archivist in the Croatian State Archives in Zagreb. Since 2012 he has been a professor at the Department of History of the Faculty of Philosophy of the University of Split. He was elected as full professor in 2013. As a professor and head of the Department of Early Modern and Contemporary History, he taught the following courses: Croatian History in the Early Modern Period, History of Historiography, Methodology of Scientific Work, Contemporary Historiography: Theories and Methods, History of Dubrovnik, and History of Government Institutions in Croatia. From 2017 to 2014, he was a professor at the Department of History at the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, where he taught several courses in the studies of history, as well as in the doctoral study of history.

In 2018, he was elected as an associate member of the Croatian Academy of Sciences and Arts and to tenure professor at the University of Zagreb, and in 2022, he was elected as a full member of the Croatian Academy of Sciences and Arts.

From 2019 to 2022, he was the vice-dean and dean of the Faculty.

Since 2024, he has been a scientific advisor and researcher at the Institute for Migration Research in Zagreb.

Working in archives, he studied materials in numerous Croatian archival institutions. As a researcher, he also worked in a number of foreign archives (Bari, Naples, Vatican, Venice, Belgrade, Budapest, Vienna, Saint Petersburg, Moscow, Sarajevo, etc.). His research interests focused on a wide range of topics from the political, cultural, intellectual and demographic

history of Dubrovnik, the Dubrovnik Republic, Dalmatia, Croatia and Bosnia and Herzegovina from the late Middle Ages to the 20th century. He also deals with archival topics, heraldry and historical cartography. He is the author and co-author of nine books and about sixty scientific and professional papers and studies. As an associate since 2000, he has taught numerous courses at the Faculties of Philosophy in Zadar and Zagreb and at the University of Dubrovnik - at graduate, postgraduate and doctoral studies in history, historical demography and archival studies. He has edited several volumes of journals, books and monographs published by the Institute of Croatian Academy of Sciences and Arts in Dubrovnik, the Croatian State Archives in Zagreb, Matica Hrvatska and other publishers. He has been a long-time member of editorial boards and editor of journals published by the Institute of Croatian Academy of Sciences and Arts and other professional institutions. He is currently the editor-in-chief of the journals: Rad HAZU (Department of Social Sciences) and Radovi Institute for Scientific Research in Varaždin. From 2007 to 2013, he was the head of the project "Sources for Croatian History in Foreign Archives". As a researcher, he participated in two scientific projects funded by the Croatian Science Foundation. He has participated in numerous domestic and international scientific conferences. For his historiographic work, he received the Dubrovnik Award (2000) and the HAZU Science Award (2006).

Abstract

Based on the existing historical sources, as well as interpretations derived from auxiliary sciences, the Albanian cultural element appears early and prominently, both in the coastal region and in the Montenegrin hinterland. Within the statutes of urban centers, church charters, Venetian documents or Ottoman records, they are mentioned as an active community in commercial, political, military and tribal dynamics. Although, due to intensified interaction with other ethnic groups and complex political or confessional circumstances, Albanians in many Montenegrin territorial units gradually lost ground through ethnic assimilation or displacement, reflections of their presence nevertheless remain evident. Toponymic examples whose meanings derive from the Albanian language—such as Goljemadi, Progonovići, Bukumir, Škurda, Malenza, Lekovići, Katun, Mataguži, Briđe, Šekular, Sotonići, Bušat, and many others—attest to this context. Moreover, the way of life, social organization within tribal communities, superstitions, and traditional costumes—which display a high degree of similarity between Albanians and Montenegrin society—may be interpreted as additional evidence.

Collective memory also appears to be in accord with written sources and onomastic evidence, offering relevant insights and complementing the argumentative foundation of this study. Narratives transmitted from one generation to another emphasize a significant Albanian component within the core of tribal communities such as the Bjelopavlići, Kuči, and Vasojevići, as well as within certain brotherhoods in regions such as Zeta, Paštrovići, Stara Crna Gora, Lješkopolje, Grbalj, and Luštica. Subsequently, based on collective memory, it appears that the institution of Besa—a typical and distinctive feature of Albanians throughout each documented phase of their history—was also practiced in the Montenegrin hinterland, alongside numerous legal norms that are likewise reflected in the medieval Albanian customary law codes.

Keywords: *Keywords: Albanians, Montenegrins, tribes, besa, Zeta, ethnohistory, collective memory, cultural interaction.*

Sažetak

Prisutnost predslavenske komponente u povijesnom putu crnogorskog naroda slabije je raspravljana u znanstvenoj sferi u usporedbi s temama koje su za cilj imale druge društveno-političke događaje tog vremena. Balkanska znanstvena literatura teško može pružiti sveobuhvatnu i objavljenu građu koja kao glavni fokus ima ispreplitanje starog elementa, posebno protoalbanskog, u supstanci crnogorske nacionalne zajednice. Skupina autoritativnih istraživača se u dominantnoj mjeri bavila ovom temom ili u okviru kratkih radova ili djelomično u okviru publikacija koje su u osnovi imale drugi znanstveni interes. Međutim, u ovom kontekstu, kako bi se izbjeglo pogrešno tumačenje prvih redaka, potrebno je jasno istaknuti da je upravo spomenuta zajednica, terenskim istraživanjem i pronalaženjem mnogih relevantnih materijala u arhivskim fondovima, stvorila pozitivne okolnosti za opsežnije studije. Dakle, istraživači poput Jovana Erdeljanovića, Andrije Jovičevića ili Petra Šobajića možda su stvarali svoja djela na drugim temeljima, ali su paralelno pružili kvalitativne podatke od velike važnosti, koji omogućuju formuliranje hipoteze koja govori o visokoj prisutnosti albanske komponente unutar crnogorske etnohistorije.

Znanstveno istraživanje koje imate u rukama izgrađeno je na temelju dokumentarnih izvora, opisa vremenskih odnosa, materijala iz kolektivnog pamćenja i drugih podataka koje pružaju pomoćne discipline povijesti. U odnosu na konzultirane stare spise, njihov dominantan dio nalazi se u publikacijama drugih istraživača, dok je drugi dio pronađen u arhivskim fondovima. Za razliku od drugih tema, gdje svako spominjanje subjekta ima neupitnu vrijednost, u slučaju ovoga rada relevantnim se dokumentima uglavnom smatraju oni koji sadrže etničke odrednice, što je smanjilo opseg izvora koji su se mogli uzeti kao reference. Radi veće jasnoće: slučajevi u kojima se Luštica izričito navodi kao teritorij unutar dokumentarnih izvora ne reflektiraju značaj dokumenta iz 15. stoljeća, u kojem je njezino stanovništvo definirano kao etnički albansko. Zbog toga je arhivirana građa korištena samo u slučajevima konkretne relevantnosti, izbjegavajući česte oblike digresija. Nadalje, u pogledu interpretacije dokumenata, primijenjen je objektivan pristup, uz osobitu metodološku opreznost pri izvođenju zaključaka o etimologiji onomastičkih primjera. Za identifikaciju njihova jezičnog podrijetla kao polazište su uzeta znanstvena mišljenja istaknutih lingvista, često nadopunjena pretpostavkama starijih etnologa koji su poznavali predmetno područje. U slučajevima kada je za neki naziv mjesta, bilo toponim ili

mikrotoponim, izostala interpretacija, odnosno kada nije pronađen nijedan istraživač koji bi izložio povijest pojma, iznesene su pretpostavke, uglavnom utemeljene na analognim primjerima, ali bez zauzimanja konačnog stajališta.

Za razliku od toponimije, koja je u mnogim slučajevima jasno interpretabilna, područje antroponimije na crnogorskom prostoru pokazuje znatno veću složenost, zbog relativno visoke zastupljenosti biblijskih odnosno univerzalno kršćanskih imena, koja su bila u upotrebi kako kod Albanaca, tako i kod drugih etničkih zajednica. U ovom slučaju, prema imenima kao što su Stefan, Andrea, David, Marko, Petar, Nikola, Toma ili Simon zauzet je neutralan stav, dok je pretpostavka da su njihovi nosioci mogli biti Albanci iznesena isključivo u slučajevima kada je ime povezano s etnonimom Arbanas ili kada postoje dopunski argumenti koji idu u prilog takvom zaključku. Potpuno drugačija situacija javlja se kada se, unutar mletačke i osmanske administrativne građe ili njezinih sažetaka, pojavljuju imena na albanskom jeziku ili u kršćanskoj formi oblikovanoj prema jezičnim pravilima albanskog jezika, pri čemu je tada moguć znatno čvršći stav. Dok je u slučajevima kada je etničko porijeklo nekog osobnog imena bilo sporno, putem komparativne metode, osobito u pogledu njegove rasprostranjenosti, kao i na temelju mišljenja stručnjaka iz dotičnog područja, pokušana njegova identifikacija. Konkretni slučaj predstavlja antroponim Leš, gdje je radi zauzimanja stava o njegovoj pripadnosti bilo potrebno proučiti deftere i stare izvore, u kojima se vidi da nije bio zastupljen ni u slavenskom seoskom stanovništvu ni u aristokraciji, dok je kod Albanaca prisutna drugačija situacija.

Iz ukupnog korpusa relevantnih izvora, podaci iz kolektivnog pamćenja čine sastavni i značajan dio rada te u mnogim slučajevima nadopunjuju nedostatke drugih disciplina. Za razliku od drugih balkanskih područja, u znanosti prevladava uvjerenje da u današnjim albansko-crnogorskim prostorima usmena predaja ima visoku razinu točnosti, često bivajući u skladu s pisanim izvorima. Ovu je karakteristiku rano uočila skupina balkanskih i stranih etnologa, dok jedan od konzervativnijih predstavnika tog shvaćanja, Mirko Barjaktarović, ističe da je vjerodostojnost usmene tradicije u plemenskim područjima Crne Gore veća nego što se na prvi pogled može pretpostaviti. Očito je da najproblematičniji dio predstavlja onaj koji govori o uspostavljanju plemenskih organizacija od strane jedne zajednice ili balkanskih feudalnih glavara, dok se ostatak čini prilično pouzdanim. Međutim, čak i u prvom slučaju, ukoliko se tvrdnja tumači drugačije, odnosno promatra iz druge perspektive, usmena predaja može poslužiti kao relevantan izvor. Na primjer, tvrdnja bratstva Drekalovići da potječu iz loze Kastriota doima

se izmišljenom, no ako se predaja analizira dublje, moguće je uočiti određene vrijedne elemente. Konkretnije, kako bi se takva predaja proširila među stanovništvom i učinila vjerodostojnijom pred drugim skupinama, bilo bi potrebno da predmetna zajednica posjeduje određene sličnosti s Kastriotima, među kojima se kao jedna od temeljnih ističe jezik. Nasuprot tome, narodna sjećanja koja se odnose na uže migracijske procese iz današnjih albanskih prostora prema crnogorskom teritoriju teško se mogu dovoditi u pitanje, budući da korespondiraju s onomastičkim i etnografskim zapisima područja na kojima se navodi njihovo naseljavanje. Kako bi se u istraživanju slijedila što objektivnija linija, literatura korištena kao referentna osnova za izradu ovoga rada heterogenog je karaktera, odnosno autori potječu iz različitih etničkih sredina, što predstavlja povoljnu okolnost za usporedbu. Međutim, zbog specifične prirode rada, djela iz crnogorske i srpske historiografije zastupljena su u dominantnoj mjeri, dok su u preostalom dijelu obuhvaćeni radovi hrvatskih, mađarskih, britanskih, čeških, talijanskih, ruskih i drugih znanstvenika. Unatoč činjenici da je albanska znanost proizvela brojne autoritativne istraživače, na razini etno-historijskih studija o crnogorskom društvu čini se da postoji deficit radova. Stoga su konzultirani samo autori koji su djelomično obrađivali predmetni kontekst, kao što su Selami Pulaha, Eqrem Çabej, Idriz Ajeti, Jahja Drançolli, Shaban Demiraj, Muhamet Tërnavë, Pëllumb Xhufi i dr.

Sagledano u cjelini, ova disertacija razmatra isključivo albansku komponentu unutar crnogorskoga društva, što podrazumijeva da istraživanje nije obuhvatilo druge kulturne i jezične zajednice koje dijele isti politički prostor. Iz toga su razloga iz rasprave izostavljene i feudalne obitelji, za koje u znanosti postoji suglasnost o njihovu izvorno neslavenskom podrijetlu. Što se tiče pojmova, oni su ostavljeni u svom sadašnjem obliku, uklanjajući iz uporabe apelative koji su mogli nastati kasnije ili su imali kraće razdoblje korištenja. Preciznije, u okviru rada korišteni su nazivi kao što su Lješkopolje, Katunska nahija, Bratonožići ili Paštrovići, bez pokušaja prilagodbe na albanski jezik, ponajprije zbog mogućih nejasnoća, a zatim i zbog činjenice da u posljednjim stoljećima nije poznat nijedan paralelni naziv za navedene oblasti. Međutim, uporaba navedenih pojmova, koji se javljaju sa slavenskim nijansama, ne može se tumačiti kao prihvaćanje tvrdnji o njihovu slavenskom podrijetlu, već kao tehnička metoda radi pojednostavljenja snalaženja svakome tko se dublje upušta u proučavanje ovog materijala.

S obzirom na metode znanstvenog istraživanja, u okviru ovog rada intenzivno su korištene komparativna i povijesna metoda, dok je u rijetkim slučajevima primijenjen i statistički pristup.

Usporedba izvora pridonijela je objektivnijem sagledavanju okolnosti, a kao proces dodatno je otvorila put preciznijem čitanju postojeće literature. Primjerice, unutar svog rada o plemenskoj oblasti Kuča, Jovan Erdeljanović donosi određene zaključke koji su u suprotnosti s osmanskim defterima otkrivenima kasnije, a koji mu u njegovo vrijeme nisu bili dostupni. Dakle, komparativna metoda poslužila je za diferenciranje podataka, stvarajući prikladnu situaciju za pozivanje samo na ona djela koja ne proturječe dokumentarnim izvorima. Zatim se u etimološkim raspravama nerijetko navode ekvivalentni primjeri kao usporedba. Preciznije: kako bi se postavila hipoteza o albanskom podrijetlu nekog mikrotoponima unutar crnogorskog prostora, u pojedinim slučajevima kao paralelan primjer uzima se postojanje istog naziva u albanskom zaleđu, uz pretpostavku da su nastali iz istoga etničkog supstrata.

Iako u znatno manjoj mjeri, u procesu strukturiranja građe, kako je već prethodno navedeno, primijenjena je i statistička metoda. Jedan od konkretnih slučajeva predstavlja prikaz numeričkih podataka, uključujući i etničko izjašnjavanje, iseljenika iz plemenske oblasti Kuča na teritorij Republike Kosova. Pomoću ove metode, istaknuta je činjenica da potomci cijele navedene kolonije dijele slične kulturne osjećaje i pripadaju istoj jezičnoj zajednici. To je potom poslužilo kao osnova za pretpostavku da su i njihovi preci mogli imati slične društvene karakteristike. Osim toga, u pojedinim slučajevima citirani su i istaknuti istraživači koji su primjenjivali takvu metodu, poput Andrije Jovičevića, koji donosi statističke podatke o podrijetlu crnogorskog stanovništva u današnjem području Zete.

U međuvremenu, što se tiče vremenskog raspona, rad nije ograničen na kratko vremensko razdoblje, budući da se relevantni podaci pojavljuju u svakom razdoblju, počevši od kasnoga dijela srednjega vijeka pa sve do nekoliko desetljeća unatrag. Štoviše, postoje i slučajevi u kojima nije moguće utvrditi starost nalaza. Konkretnije, nije poznato u kojem su razdoblju nastali toponimi poput Djinovići, Golemadi, Limljani, Arbanasi ili Malenza, za koje u znanosti prevladava mišljenje o njihovom podrijetlu iz albanskog jezika. Slična se okolnost javlja i kod brojnih etnografskih obilježja prisutnih među Albancima i Crnogorcima, čiju je starost teško jednoznačno utvrditi. Primjerice, institucija bese, čija se primjena bilježi u plemenskoj oblasti Kuča i u Katunskoj nahiji, smatra se vrlo starom duhovnom karakteristikom, premda nije moguće precizno utvrditi stoljeće njenog nastanka. Međutim, kada se razmatra većina materijala, osobito u odnosu na pisane izvore i pripovijesti koje proizlaze iz kolektivnog sjećanja, čini se da razdoblje između 14. i 17. stoljeća predstavlja osnovni okvir iz kojeg su prikupljeni podaci.

U pogledu strukture, disertacija je podijeljena u nekoliko poglavlja, pri čemu je, radi jasnijeg i sustavnijeg prikaza materije, u prvom poglavlju prvenstveno razmatrana terminološka pitanja, provincije te etnička struktura antroponima koji se pojavljuju u dokumentarnim izvorima, kao i proces nastanka toponima i mikrotoponima na albanskom jeziku na području današnje Crne Gore. Nadalje, ostatak rada strukturiran je u poglavlja prema teritorijalnim specifičnostima, pri čemu se razmatraju ranije i kasnije plemenske organizacije, dok se u završnom poglavlju navode karakteristike i zajedničke kulturne osobitosti dviju zajednica koje su predmet ovoga istraživanja. Potom, ovaj rad može poslužiti kao osnovna referenca drugim istraživačima koji dijele isto znanstveno područje interesa, a koji će s vremenom dopunjavati nove podatke, ali i ispravljati ono što bi unutar ovoga materijala moglo biti drugačije formulirano ili interpretirano.

Radi izbjegavanja pogrešnog tumačenja, treba reći da je crnogorsko društvo već dugo oblikovano kao narod, pri čemu posjeduje niz prepoznatljivih specifičnosti u usporedbi s drugim balkanskim zajednicama. Štoviše, u svojem razvoju ono prepoznaje i izgubljene i dobivene bitke, kao i povijesne ličnosti koje su, unatoč svojoj etničkoj pripadnosti, pridonijele oblikovanju novoga identiteta. Stoga ova disertacija nema za cilj osporavati crnogorsku etničnost, već prikazati ulogu i utjecaj Albanaca u njezinu oblikovanju.

Ključne riječi: Albanci, Crnogorci, plemenske zajednice, besa, Zeta, etnopovijest, kolektivno pamćenje, međukulturni odnosi.